

Politisk kronik 2. halvår 2003

Lars Bille, Institut for Statskundskab, Københavns Universitet

Den 17. juni afsagde Højesteret dom i den injuriersag, som Dansk Folkepartis leder Pia Kjærsgaard havde anlagt mod Karen Sunds fra Folkebevægelsen mod EU. Hun havde i 1999 udtalt, at Folkebevægelsen ikke ville samarbejde med Dansk Folkeparti om et nej til euroen, fordi bevægelsen nødtigt ville identificeres med Pia Kjærsgaards racistiske synspunkter. Både byret og landsret havde dømt Karen Sunds til at betale i erstatning og dagbøder, men Højesteret omstøtte disse kendelser og frikendte Karen Sunds blandt andet med den begrundelse, at hendes udtalelser blev fremsat i en relevant politisk sammenhæng og måtte opfattes som møntet ikke på Pia Kjærsgaards person, men på de synspunkter, hun havde givet udtryk for som formand for Dansk Folkeparti på partiets årsmøde den 2.-3. oktober 1999.

Pia Kjærsgaard brugte sin sankthanstale den 23. juni til at rette et skarpt angreb på Højesteret, idet hun fandt, at dommen var hamrende forkert, hamrende uretfærdig og - hvad der var det principielt interessante - hamrende politisk, ligesom hun karakteriserede højesteretsdommere og politiske modstandere som magtens mørkemænd.

I begyndelsen af juli kunne pressen berette om en række sager, som viste, at den et år gamle udlændingelovs strammere bestemmelser om tilknytningskrav betød, at flere danske statsborgere ikke kunne flytte tilbage til Danmark med deres udenlandske ægtefælle, fordi ægteparrets samlede tilknytning til Danmark ikke var størst. Både integrationsminister Bertel Haarder og de øvrige partier bag udlændingeloven erkendte, at det var en

utilsigtet virkning, som de nu ville prøve at rette op på. Men de havde ikke umiddelbart en løsning på problemet, da en sådan ifølge de internationale menneskerettighedskonventioner, Danmark havde tilsluttet sig, ikke måtte føre til diskrimination. Dansk Folkepartis ventilerede på den baggrund endnu en gang den mulighed, at hvis konventionerne var en hindring, kunne det overvejes, at Danmark brød med dem, og at Danmark i øvrigt prøvede at få dem revideret.

Pia Kjærsgaards angreb på Højesteret og Dansk Folkepartis markering af, at det kunne være nødvendigt at bryde med de internationale konventioner på menneskerettighedsområdet fik især Venstres retsordfører Birthe Rønn Hornbech, men også De Konservatives politiske ordfører Pia Christmas-Møller til at opfordre statsminister Anders Fogh Rasmussen til offentligt at tage klar afstand fra disse udtalelser fra regeringens parlamentariske støtteparti. Men han var på sommerferie og forblev tavs. Dansk Folkeparti betragtede Birthe Rønn Hornbechs udfald som harmløse og selvpromoverende og mindede om den parlamentariske position partiet havde. Og skulle nogen have glemt det i sommerens løb blev de mindet om det den 28. juli, da partiets gruppeformand Kristian Thulesen Dahl advarede regeringen om, at hvis ikke regeringen levede op til partiets krav om en overordnet plan for automatisk og systematisk tvangshjemsendelse af samtlige afviste asylansøgere, ville partiet sandsynligvis nægte at indgå en aftale om finansloven for 2004.

Hjemvendt fra sommerferie brød statsministeren sin tavshed den 7. august, da han er-

klærede, at når dommerne kunne kritisere regeringens rockerpakke, så kunne politikerne selvfølgelig også kritisere domstolenes afgørelser, og at Pia Kjærsgaard havde ret til at have en mening om de domme, der afsiges af Højesteret. Og så henstillede han i øvrigt til alle om at være lidt mindre ømfindtlige, hvilket nok kan være lidt letkøbt sagt, hvis man anser en sag for at være både principiel og fundamental. Og det gjorde Birthe Rønn Hornbech. Henstillingen har givetvis ingen indflydelse haft på, at der i løbet af den næste måneds tid blev fundet et kompromis om ændringer i udlændingeloven.

Den 18. september indgik regeringen en aftale med Dansk Folkeparti og Socialdemokratiet, som betød, at tilknytningskravet fjernes for danskere, der havde været statsborgere i 28 år, samt for ikke-statsborgere, der var født og opvokset i Danmark og havde boet her i mindst 28 år. Desuden gennemførtes en række stramninger på andre områder, såsom at der som udgangspunkt ikke kunne gives ægtefællesammenføring ved et fætter-kusineægteskab, at kun børn op til 15 år kunne blive familiesammenført, øget kontrol med flygtnings ferierejser til deres hjemland, at udenlandske religiøse forkyndere skulle være selvforsørgende, skulle kunne tale dansk og dokumentere tilknytning til et trossamfund i Danmark. Det Radikale Venstre, som havde krævet tilknytningskravet fjernet for igen at indgå et regeringssamarbejde med Socialdemokratiet, kritiserede voldsomt Socialdemokraterne for at gå med til disse ændringer. Ændringerne blev vedtaget i Folketinget den 19. december kun med forligspartiernes stemmer.

En anden sag der optog politikerne i sommermånederne, var diskussionen om hele det grundlag, hvorpå regeringen havde truffet beslutningen om at deltage aktivt i krigen mod Saddam Husseins styre i Irak. På baggrund af, at der endnu ikke var fundet masseødelæggelsesvåben i Irak, og afsløringer i

USA og England om urigtige og/eller tvivlsomme efterretningsoplysninger, rejste Socialdemokraterne den 14. juli krav om, at regeringen igangsatte en uvildig undersøgelse af, om regeringens beslutning om at sende Danmark i krig mod Irak blev truffet på et forkert grundlag. Et vægtigt indlæg i diskussion kom fra den afgående chef for FN's våbeninspektører Hans Blix. Han anklagede den danske regering for sammen med USA og England at have draget udokumenterede konklusioner på grundlag af hans rapport til FN's sikkerhedsråd. I den stod, at Irak ikke havde redegjort for destruktoren af masseødelæggelsesvåbnene, men det var udtrykkeligt fremhævet af Hans Blix, at fordi der ikke var redegjort herfor, var det ikke ensbetydende med, at disse våben stadigvæk fandtes. Det betød blot, at der ikke kunne redegøres for dem. Måske eksisterede de, måske ikke. På den baggrund hasteindkaldte udenrigsminister Per Stig Møller Det Udenrigspolitiske Nævn til møde den 16. juli. På det efterfølgende pressemøde angav udenrigsministeren, at regeringens begrundelse var, at Irak ikke havde overholdt kravene om omgående, betingelsesløst og aktivt samarbejde med FN. Masseødelæggelsesvåbnenes tilstedeværelse eller ej blev ikke nævnt.

Det lykkedes derfor ikke for udenrigsministeren at få lukket debatten eller fjernet oppositionens ønske om en offentlig høring. Det lykkedes heller ikke for statsministeren, da han vendte hjem fra sommerferie. Han gentog blot, hvad udenrigsministeren allerede havde sagt og spurgte retorisk dem, der nu brugte en masse krudt på at gå op i, om der var masseødelæggelsesvåben eller ej, hvad det var de ville? Ville de have Saddam Hussein tilbage? Oppositionens svar var, at det den ønskede var, at en så afgørende beslutning som at sende danske soldater i krig skulle hvile på et troværdigt grundlag, og det mente den ikke, regeringen havde givet Folketinget og den danske befolkning. Det handlede om troværdighed. Debatten blev yderligere

ophedet, da den danske krigsdeltagelse den 16. august krævede det første danske offer. Der blev efterfølgende rejst meget stærk kritik af den måde, hvorpå forsvarsminister Svend Aage Jensby havde informeret Det Udenrigspolitiske Nævn og offentlighed om omstændighederne i forbindelse med den danske soldat død. Socialistisk Folkeparti og Enhedslisten gik så vidt som til at kræve hans afgang, et krav som de dog stod alene med.

Debatten fortsatte, også i USA og med stigende intensitet i England hvor premierminister Tony Blair blev voldsomt trængt, især da en amerikansk rapport konkluderede, at der endnu fem måneder efter Saddam Husseins fald ikke var fundet masseødelæggelsesvåben. Rapporten øgede også presset på den danske regering for at imødekomme oppositionens krav om en høring. Dansk Folkeparti havde konsekvent støttet regeringens afvisning, men den 25. oktober sagde Pia Kjaersgaard blandt andet på baggrund af nogle ikke helt afvisende udtalelser fra konservativ side, at partiet efterhånden syntes, at nu skulle den høring holdes. Da Kristendemokraternes afgørende repræsentant i Det Udenrigspolitiske Nævn var kommet til samme opfattelse, bøjede regeringen sig. Statsminister Anders Fogh Rasmussen forventede, at han kunne forhandle et grundlag for en høring på plads, et grundlag som gav mulighed for både at drøfte begrundelserne for deltagelsen i Irak-krigen og for en fremadrettet debat om, på hvilke vilkår det internationale samfund kunne gå ind og blande sig i et lands interne forhold. Høringen ville finde sted i begyndelsen af 2004.

Foruden Pia Kjaersgaards kritik af Højesteret og de internationale menneskerettighedskonventioner, problemerne med udlændingeloven og grundlaget for Irakkrigen måtte statsminister Anders Fogh Rasmussen også forholde sig til et internt venstreproblem, da han vendte tilbage efter den selvpålagte sommerferietavshed. Den 20. juli havde 13 fremtræ-

dende venstrefolk med bygge- og teknikborgmester i København og seks folketingsmedlemmer herunder skatteordfører Peter Christensen i spidsen offentliggjort »Venstres 10 teser«. Teseerne var ment som et oplæg til debat, men var i realiteten i bund og grund en basal kritik af, at den politik, Venstre havde ført, var for midtsøgende og ikke liberal nok. I teseerne hed det blandt andet, at ingen skulle afstå mere til det offentlige, end vedkommende havde tilbage til sig selv; at det var vigtigere, at skatten faldt end at den offentlige sektor voksede og at overførselsindkomsterne steg; at det var vigtigere at fastholde den enkeltes ansvar for fællesskabet end at lade fællesskabet overtage ansvaret for den enkelte; at det var vigtigere, at det altid kunne betale sig at arbejde end det var at bevare offentlig forsørgelse, der gjorde arbejde formålsløst. Gruppen havde indsendt de ti teser til partiet med henblik på at få dem sat til afstemning på Venstres landsmøde til november.

Den ikke-ferierende del af partiets ledelse mente, som det sig hør og bør, at debat i partiet altid var velkommen, men tog i øvrigt generelt afstand fra det konkrete indhold i teseerne. I øvrigt henviste den til, at der var igangsat et arbejde i partiorganisationen med at udforme et nyt principprogram, som først skulle vedtages på landsmødet i 2006. Teseerne blev noget blandet modtaget i partiets bagland. Især kravet om at sætte dem til afstemning på landsmødet vakte skepsis. En afstemning kunne vanskeligt opfattes på en anden måde end som en konfrontation med ledelsens politiske linie. Det var partiformanden også ganske klar over, så da Anders Fogh Rasmussen den 6. august for første gang udtalte sig om teseerne, var det med en fuldstændig klar og entydig afvisning af, at de skulle behandles på landsmødet. Partiets idédebat skulle efter hans opfattelse ikke kortsluttes ved utidige afstemninger. Det synspunkt blev yderligere banket fast på partiets sommergruppemøde den 8. august. Og der-

ved blev det. Men episoden vidnede om, at det ulmede i Venstres rækker, og at det at erobre og fastholde regeringsmagten slider på den rene ideologiske silke.

Landsmødet den 8.-9. november forløb derfor uden det store ideologiske opgør. Det var den forestående kommunalreform, der optog sindene. Et centralt tema i de mange kritiske indlæg fra de menige medlemmer var, om amterne skulle afløses af en regionslignende struktur med direkte valg af politikere til regionsråd eller om medlemmerne af regionsrådene skulle udpeges af kommunerne. Stemningen var klart til fordel for folkevalgte ledelser, og for at beslutningerne skulle træffes så tæt på borgerne som muligt. Der udtryktes en vis skepsis over for partiledelsens hensigter, men den bedyrede, at den ikke havde truffet nogen beslutning. Det ville den først gøre, efter Strukturkommissionen havde afleveret sin rapport i januar 2004, og den efterfølgende offentlige fire måneders lange debat var overstået. Alt i alt var det et fredsommeligt og - som det sig hør og bør - opbyggeligt landsmøde, der forløb helt som planlagt.

Det samme kan, omend langt mindre overbevisende, trods alt siges om forløbet og indholdet af Socialdemokratiets kongres, selv om de gamle sår fra formandsskiftet i november 2002 var blevet revet op kort inden kongressens åbning den 13. september. De blev revet op, da pressen i dens foromtale refererede dele af indholdet af bogen »Lykketoft«, som var udarbejdet af partiformand Mogens Lykketoft i samarbejde med journalisten Thomas Larsen. Heraf fremgik det, at Mogens Lykketoft i bogen hævdede, at han ikke havde et medansvar for, at Socialdemokraterne i valgkampen stod uden bud på en strammere udlændingepolitik, og at han ikke havde andel i det begivenhedsforløb, som førte til, at Poul Nyrup Rasmussen trådte tilbage som partiformand. Det førte til skarpe udtalelser fra Poul Nyrup Rasmussen og en del andre socialdemokrater. Ingen havde dog

en interesse i allerede nu at kaste partiet ud i endnu et opgør og slet ikke på et tidspunkt, hvor meningsmålingerne var begyndt at vise, at partiet havde genvundet lidt af det tabte terræn.

Mogens Lykketoft brugte sin kongrestale til at beklage mediestormen, til at angribe regeringen og til at præsentere syv politiske programpunkter, som skulle udgøre partiets overordnede strategi frem til næste valg. De syv punkter var to milliarder kroner ekstra til forskning og uddannelse, en jobplan der skulle skaffe 15.000 nye jobs, ansættelse af 3.000 flere skolelærere og flere penge til skolebøger, et loft på 1.000 kr om måneden for børnepasning, ansættelse af flere sygeplejersker og læger til de svageste patienter på hospitalerne, sikring af bedre tid i ældreplejen samt stop for nedskæringer på natur og rent vand. Disse punkter skulle gentages igen og igen. Så meget havde de socialdemokratiske strateger og kommunikatorer altså lært af forløbet af den sidste valgkamp: Fokus, forenkling og gentagelse.

Det var muligvis fordi det ikke levede op til disse krav, og fordi det indeholdt for mange kontroversielle forslag, at det oplæg til et samlet velfærdsudspil, som en gruppe med Henrik Sass Larsen som formand i januar 2003 var blevet bedt om at udarbejde, ikke blev behandlet på kongressen. Endog et reduceret oplæg blev endeligt opgivet i december. For at imødegå den kritik, der var rejst af de politiske modstandere for ikke at anvise finansiering af de syv punkter, offentliggjorde Socialdemokratiet den 22. december sit udspil hertil. Det var især afskaffelse af skattehuller og -særregler, af erhvervstilskud og forskellige tilskudsordninger samt øgede bidrag fra erhvervslivet til en bedre uddannelsesindsats, der skulle bidrage til finansieringen.

Kongressens omkring 650 delegerede valgte kandidaterne til europaparlamentsvalget i ju-

ni 2004. Poul Nyrup Rasmussen blev spidskandidat efterfulgt af Henrik Dam Kristensen, Britta Thomsen, Christel Schaldemose og Dan Jørgensen. Pressefotografierne af lykønskningshåndtrykket mellem Poul Nyrup Rasmussen og Mogens Lykketoft var et klart dementi af Victor Borges motto: smilet er den korteste vej mellem mennesker.

Siden Jann Sjursen i maj 2003 havde meddelt, at han ikke ville stille op til det næste folketingsvalg på grund af modstand mod at ændre partiets navn, havde der udviklet sig en heftig intern debat i partiet. Kristeligt Folkepartis landsmøde den 25.- 26.oktober tegnede derfor til at blive et af de mest afgørende i partiets historie. Tilværelsen lige omkring spærregrænsens to procent var utilfredsstillende. Den nye partiformand Marianne Karlsmose var overbevist om, at partiets værdier blev delt af en større del af vælgerne end dem, der havde stemt på partiet ved sidste valg. Hun repræsenterede den del af partiet, som ønskede at gøre det mere åbent og mediebevidst, og at det også skulle appellere til andre end bekendende kristne. Det skulle være et politisk parti og ikke en menighed.

Et navneskift til Kristendemokraterne skulle signalere fornyelsen. Men om det var der, hvad Jann Sjursens afgang jo vidnede om, ikke enighed, så det var højst usikkert om forslaget kunne samle det nødvendige to tredjedels flertal. For en del af tvivlerne betød det sikkert meget, at en af partiets stiftere Inge Krogh i et kort indlæg anbefalede det nye navn med den begrundelse, at hun på landsmødet var blevet overbevist om, at partiets politiske grundlag ikke blev ændret. Resultatet af afstemning blev, at 218 stemte for og 93 imod. Det fremgik af Marianne Karlsmoses politiske beretning, at midterpositionen skulle bevares. Hun ville ikke sige, hvem partiet ville pege på som statsminister efter næste valg, men nævnte to regeringskombinationer: en firkløveregering af Venstre, De

Konservative, Det Radikale Venstre og Kristendemokraterne eller af De Konservative, Socialdemokratiet, Det Radikale Venstre og Kristendemokraterne.

Den 25.- 26.oktober afholdt Socialistisk Folkeparti landsmøde for at fastlægge partiets europapolitiske program forud for valget til Europaparlamentet. Historisk havde det spørgsmål gentagne gange skabt dybtgående uenighed i partiet, og den blev også markeret ganske tydeligt gennem de meget tætte afstemninger om de 238 ændringsforslag, der var stillet til ledelsens forslag. Det nye var, at på dette landsmøde var det de mere EU-positive, der vandt de fleste af afstemningerne. En af de centrale afstemninger gjaldt holdningen til forsvarsforbeholdet. Med stemmerne 98 for og 85 imod vedtoges det, at forsvarsforbeholdet efter en folkeafstemning helt kunne afskaffes og erstattes af en dansk aftale og en ensidig dansk erklæring, som præciserede den danske politik, herunder at Danmark ikke ville kunne støtte opbygningen af en eventuel europæisk militær stormagt og heller ikke en europæisk forsvarspagt. Det åbnede op for, at Danmark kunne deltage både i fredsskabende og fredsbevarende aktioner under EU-ledelse. Partiets ledelse fik også landsmødets tilslutning til at arbejde for en ændring af det retlige forbehold, så Danmark kunne deltage i den civil- og asylretlige del af samarbejdet, mens modstanden mod det strafferetlige og politimæssige samarbejde skulle skærpes. Socialistisk Folkeparti havde taget endnu et skridt på den lange march fra EU-modstand til EU-støtte. Skridtet var så stort, at der var hele 45 delegerede, der stemte imod den samlede landsmødeudtalelse, mens 133 stemte for.

Det var også baggrunden for, at partiets repræsentant i Europaparlamentet Pernille Frahm umiddelbart efter landsmødet offentligt erklærede, at hun ville have det vedtagne program omstødt på endnu et landsmøde. En højst usædvanlig undsigelse af partiets offici-

elle politik, som da også omgående blev kraftigt imødegået af Holger K. Nielsen. Uenigheden kom yderligere konkret udtryk, da Margrete Auken - markant fortaler for en positiv holdning til EU - inspireret af landsmødebeslutningerne valgte at melde sig som kandidat til Europaparlamentet. En urafstemning blandt partiets medlemmer sidst på året viste, at 1.546 havde stemt på Margrete Auken og 1.504 på Pernille Frahm. Dermed blev det endnu en gang demonstreret, at partiet var delt i to nærmest præcis lige store fløje.

Det var også en kandidat til europaparlamentsvalget, der på Dansk Folkepartis landsmøde den 20.- 21. september løb med de store overskrifter. Med et endog usædvanligt harskt ordvalg kastede Ulla Dahlerup sig ind i den standende værdi- og kulturkamp med et voldsomt angreb på de kulturradikale, Klaus Rifbjerg, Danmarks Radio, Politiken og hele venstrefløjen. Nu var regnskabets time kommet. Hendes tale indeholdt derimod ikke noget om EU. Om det spørgsmål sagde Pia Kjærsgaard, at Dansk Folkeparti ville helt ud af EU og i stedet søge en aftale, der kunne sammenlignes med den, Norge havde. Hun truede regeringen med, at partiet ville trække sin parlamentariske støtte, hvis der ikke under forhandlingerne om næste års finanslov blev fremlagt en skriftlig plan for en drastisk forøgelse af hjemsendelsen af afviste asylsøgere. Midt i begejstringen og stoltheden om den indflydelse partiet havde opnået, var det lidt usædvanligt, at ledelsen kun med nød og næppe kun mønstre det nødvendige flertal på 313 stemmer for, der skulle til for at ændre partiets love, så hovedbestyrelsen fremover fik beføjelser til at lade personer uden dansk statsborgerskab blive medlem af partiet. 339 stemte for, mens 123 stemte imod.

»Far er ikke vred, far er skuffet«, således indledte finansminister Thor Pedersen det hastende indkaldte pressemøde den 22. august, hvor regeringen præsenterede finanslovsforslaget

for 2004, fire dage før planlagt. Baggrunden var, at regeringen, som det var sædvane, om formiddagen den 22. august havde udleveret forslaget til medlemmerne af finansudvalget med den klausul, at det ikke måtte omtales før fire dage senere. Men allerede få timer senere var væsentlige dele af indholdet kendt af journalisterne på Christiansborg. Derved havde regeringen mistet initiativet og kontrollen med hensyn til at sikre, at netop de elementer af forslaget, som den fandt vigtigst, kom til at sætte mediernes dagsorden. Netop det forhold var baggrunden for, at oppositionen valgte at bryde tavshedspligten, idet den henviste til, at regeringen i de seneste dage selv havde haft ualmindelig travlt med at servere nyheder fra finansloven og det på en måde, som oppositionen fandt dybt manipulatorisk og misvisende. Endnu en gang demonstreredes det, hvorledes den skarpe konkurrence om at sætte mediernes dagsorden fik partierne til højt og flot at blæse på god og anstændig parlamentarisk adfærd.

Forslaget indeholdt indtægter på 450 milliarder kroner og udgifter på 445 milliarder kroner og en omflytning på omkring seks milliarder kroner. Finanslovsforslaget indeholdt i øvrigt kun få nye initiativer. Det indeholdt forskellige puljer, som det var regeringens ambition at få forhandlet på plads gennem brede delforlig om f.eks. politi og kriminalforsorg, om forskning, om en SU-reform og om trafikinvesteringer. Under finanslovsdebatten den 9. september var den stigende ledighed et af de centrale temaer. Socialdemokraterne angreb regeringen for passivitet og henviste til partiets eget finanslovsforslag, der, sagde de, ville skaffe 15.000 nye jobs. Partiet anklagede også regeringen og Dansk Folkeparti for at begå det største generations-tyveri i danmarkshistorien ved at favorisere de ældre på bekostning af de unge.

Blandt de regeringsforslag, der også påkaldte sig opmærksomhed under debatten, var en

besparelse på 800 millioner kroner ved at ændre reglerne, ikke af satserne, for at kunne modtage dagpenge, og at børnecheck, boligstøtte og uddannelsesstøtte fremover skulle stige i takt med prisudviklingen og ikke som hidtil følge lønudviklingen. At ændre på dagpengesystemet betegnede Socialdemokraterne som et klart løftebrud og de andre forslag som et brud på satspuljeforliget. Også Dansk Folkeparti stillede sig skeptisk over for disse forslag. Debatten efterlod dog ingen tvivl om, at finansloven skulle forhandles på plads med Dansk Folkeparti, blandt andet fordi den skulle indeholde en udmøntning af skatteforliget fra april 2003.

Den 27. august præsenterede regeringen »Vækst, Velfærd og Fornyelse II«, i alt 191 initiativer, forslag og reformer, der skulle udgøre det supplerende regeringsgrundlag frem til valget. Mange af dem var kendte i forvejen, såsom at fastholde skattestoppet, at holde fast ved en beskeden vækst i det offentlige forbrug, at halvere den offentlige gæld frem til 2010, flere fritvalgsordninger mv. Derudover spændte de fra højere straffe for personfarlig kriminalitet, forbud mod at bære kniv på offentlige steder og betaling hvis man udeblev fra en aftale med det offentlige over hurtig og konsekvent hjemsendelse af afviste asylsøgere til en forslag om en aldersgrænse på 16 år for køb af tobak, om øget optag af studerende ved medicinstudiet og om en modernisering og liberalisering af navneloven.

Anders Fogh Rasmussen og Bendt Bendtsen fremhævede ved præsentationen især fire indsatsområder. Det første handlede om konsekvens eksempelvis inden for retspolitikken. Det andet var skoleområdet, hvor der skulle stilles krav og gøres op med rundkredspædagogikken. Det tredje var en række forslag, der konkretiserede princippet om »noget for noget« ved at belønne dem, der gjorde en indsats. For det fjerde ville regeringen nedsætte en velfærdskommission be-

stående af uafhængige eksperter. Den skulle analysere, om de stigende velfærdsudgifter frem til 2020 kunne finansieres med uændrede skatter, fremkomme med forslag til reformer der kunne øge beskæftigelsen og nye forslag til at finansiere velfærdsydelse samt komme med forslag til velfærdsreformer, der ville sikre, at nuværende generationer ikke overlod regningen til kommende generationer. Kommissionen skulle afslutte sit arbejde ved udgangen af 2005, det vil sige efter det næste folketingsvalg, som senest skulle afholdes den 20. november 2005. Nok så interessant erklærede statsministeren på pressemødet, at han anså det for meget vanskeligt at forestille sig, at større reformer af velfærdssystemet kunne blive gennemført uden Socialdemokratiets støtte.

Det mildnede dog ikke oppositionspartierne. De kritiserede især den tidsfrist, der var sat for kommissionens arbejde. Den betød efter deres mening, at regeringen dermed havde parkeret de følsomme politiske emner såsom ændringer af overførselsindkomster, efterløn og folkepension i en syltekrukke, ganske enkelt fordi regeringen var bange for at komme med sine egne bud forud for den kommende valgkamp af frygt for vælgernes reaktion. Regeringen manglede mod og politisk lederskab, lød det.

Politisk lederskab blev der i hvert fald stærkt brug for, da finanslovsforhandlingerne nåede ind i den afgørende fase i første uge af november. Som sædvanlig var det uenigheden om, hvorfra pengene skulle hentes til at betale for de ønsker, partierne hver især havde, der skilte. Den 2. november forlod Socialdemokraterne, Det Radikale Venstre og Kristendemokraterne forhandlingerne om et nyt politiforlig. De kunne ikke blive enige med regeringen om niveauet for udvidelsen af politistyrken og slet ikke om regeringens forslag til blandt andet at betale for udvidelsen med besparelser på børnechecken og boligstøtte. De ledsagede deres exit med bemærk-

ninger om blokpolitik og aftalt spil med Dansk Folkeparti. Harmen blev ikke mindre, da regeringen den 3. november indgik en aftale med Dansk Folkeparti om bevaring af kulturarv og støtte til teatre betalt ved at afskaffe portostøtten til foreningsblade. Det var derfor overraskende, at det lykkedes regeringen den 4. november at indgå en aftale med Socialistisk Folkeparti og Det Radikale Venstre om flere penge til Det Kongelige Teater i de næste fire år. Deres pris var, at teatrene i københavnsområdet fik et ekstra løft på seks millioner kroner. På et hasteindkaldt møde besluttede Socialdemokraterne at tilslutte sig, hvad også Kristendemokraterne og Enhedslisten gjorde. Derimod var Dansk Folkeparti ikke med. Men så var det også slut med de helt brede forlig.

Det lykkedes nemlig regeringen at indgå en aftale med Det Radikale Venstre, Kristendemokraterne og Dansk Folkeparti om en samlet ti-års plan for trafikinvesteringer på i alt 91 milliarder kroner. Aftalen indebar en beskæring på 200 millioner kroner fra byfornyelsen og 130 millioner kroner ved at afskaffe hjemmeserviceordningen for alle andre en folkepensionister. Resten af midlerne fandtes i en pulje, der allerede var afsat til langsigtede trafikinvesteringer. Den pulje var der nu disponeret over på nær seks milliarder, som Socialdemokraterne derved afskar sig fra at få indflydelse på ved ikke at gå med i forliget. Deres og den øvrige venstrefløjs begrundelse for at stå uden for var, at de ikke ville spare på byfornyelsen og hjemmeservice. De radikale var villige til at betale den politiske pris, det var, at aftalen splittede de tidligere regeringspartnere, fordi aftalen med Marianne Jelveds ord var årtiers største jernbaneaftale. At aftalen også i et vist omfang kunne udviske billedet af blokpolitik og regeringens afhængighed af Dansk Folkeparti vejede i forhold hertil mindre.

Men afhængig af Dansk Folkeparti var og blev regeringen. Sideløbende med de offici-

elle møder med de andre partier havde finansminister Thor Pedersen derfor ført hemmelige forhandlinger med Dansk Folkepartis finansordfører Kristian Thulesen Dahl. Den endelige aftale blev forhandlet på plads den 8. november. Ældrechecken blev gjort permanent. Dagpengereglerne blev ændret, så højtlonnede fik op til fem ugers karenstid, før der blev udbetalt dagpenge. Desuden ændredes beregningsperioden. Regeringens oprindelige mål om at spare 800 millioner kroner på dagpengene var reduceret til omkring 200 millioner kr. Boligstøtte og børnecheck skulle fremover reguleres efter prisudviklingen. På sigt ville det give meget store besparelser. Desuden indeholdt den et fireårigt forlig om kriminalforsorgen, der blandt andet betød, at der skulle bygges et nyt fængsel, etableres ekstra pladser i eksisterende fængsler og arresthuse, sættes hårdere ind over for narko i fængslerne og over for unge kriminelle. Aftalen indeholdt også et treårigt politiforlig, der sikrede 720 ekstra politibetjente på gaden, dels gennem nyansættelser dels som følge af effektiviseringer, udbetaling af opsparet overarbejde og bedre IT-udstyr. Den indeholdt også en forsøgsordning, hvor nogle kommuner fik mulighed for at sælge almennyttige lejelejligheder. Endelig skal det nævnes, at der inden 1. marts 2004 skulle ligge en handleplan, der kortlagde, om proceduren for udvisning af afviste asylansøgere kunne skærpes.

Finanslovsaftalen betød, at Dansk Folkeparti havde sikret sig indflydelse i de kommende år på endnu nogle vigtige politiske sagområder, foruden at partiet havde fået indrømmelser på nogle mærkesager som for eksempel ældrechecken, gratis influenzavaccine til pensionister, penge til hospice og mindre besparelser på dagpengeomådet end oprindeligt foreslået. Men Dansk Folkeparti havde dog også måttet indse, at der var grænser for, hvor langt det kunne presse regeringen. Den havde eksempelvis fået reduceret støttepartiets meget omfattende krav om flere penge til

de ældre markant. Finansministeren havde ved at kæde regeringens forslag på trafik-, kriminalforsørgs- og politiområdet sammen med besparelser, han på forhånd vidste, at Socialdemokraterne ikke kunne godtage, formået stort set at isolere dem. Finansministeren fandt, ikke overraskende, at det var en overordentlig god finanslov.

Socialdemokratiet delte bestemt ikke den vurdering. Finansloven gjorde ikke noget aktivt for at afhjælpe den stigende ledighed, og med ændringerne i børnechecken og boligstøtten blev de laveste indkomstgruppers i forvejen beskedne skattelettelser spist op. Ledigheden, den sociale skævhed og den samlede økonomiske politiks troværdighed var temaer som Socialdemokraterne gentog med stigende styrke. Socialdemokraterne beskyldte regeringen for at begå aftalebrud. De mente, at ændringerne i reglerne for boligstøtte og børnecheck brød satspuljeforliget. Endelig beskyldte de også regeringen for at begå løftebrud over for befolkningen ved at ændre på reglerne for dagpenge. Den beskyldning var Socialdemokraterne ikke ene om at fremføre.

Ændringerne blev nemlig mødt med massiv kritik af lønmodtagerorganisationerne og Dansk Arbejdsgiverforening. Sidstnævnte karakteriserede ændringerne som et misfoster. Hertil kom, at også De Konservatives bagland kritiserede forliget voldsomt, fordi det ville ramme en del af partiets kernevælgere. Modstanden var allerede kommet tydeligt frem på partiets landsrådsmøde, som fandt sted samtidig med, at de afgørende forhandlinger fandt sted i Finansministeriet, så Bendt Bendtsen var altså bekendt med den, da han accepterede forliget. Protesternes omfang begyndte at minde om Socialdemokratiets efterlønssag i 1998. Da statsministeren var på officielt besøg i Mexico, var det beskæftigelsesminister Claus Hjort Frederiksen og finansminister Thor Pedersen, der måtte forsvare forliget. De sagde, at det Venstre

havde lovet under valgkampen var, at man ikke ville ændre på dagpengesatserne. Dem var der ikke ændret på i forliget, kun dagpengereglerne. De Konservatives finansordfører Lars Barfoed luftede dog muligheden for at genforhandle forliget.

Siden regeringen trådte til, havde det været et helt afgørende kernepunkt for regeringen, at den holdt sine løfter fra valgkampen. Den havde en kontrakt med vælgerne, som den ville holde. De kunne derfor stole på den. Regeringens og ikke mindst statsministerens troværdighed var imidlertid nu for alvor kommet i spil. Den 10. november viste aftenudgaven af TV-avisen et klip fra valgkampen, hvor Anders Fogh Rasmussen lovede, at Venstre ingen forslag havde om at forringe dagpengesystemet. Denne dokumentation gjorde det endelige udslag.

Den 11. november om morgenen meddelte regeringen, at den i forståelse med Dansk Folkeparti trak indgrebet i dagpengene tilbage. Finansminister Thor Pedersen ledsagede tilbagetrækning med et løfte om, at der i resten af valgperioden ikke ville blive ændringer på dagpengeområdet. Først når Velfærdskommissionen havde afsluttet sit arbejde, kunne de spørgsmål igen komme på dagsordenen. Den erklæring afholdt imidlertid ikke De Konservatives finansordfører Lars Barfoed fra at udtale, at han da gerne ville foreslå nye besparelser på dagpengeområdet, når den næste finanslov skulle forhandles. Venstre var i forvejen stærkt irriteret over De Konservatives hele adfærd i denne sag, så den udtalelse fik Venstres finansordfører Kristian Jensen til at fare i flint med en bemærkning om, at Lars Barfoed måtte være politisk tonedøv. Bendt Bendtsen måtte derfor den 13. november rykke ud med en erklæring, der fastslog, at der hverken kom besparelser på dagpengene eller nogen dagpengereform før tidligst efter næste valg.

Socialdemokraterne kunne nu - efter at have

været placeret på sidelinien i et par døgn - sidde tilbagelænet og nyde udviklingen. De undlod selvfølgelig ikke at gøre opmærksom på, at vælgerne herefter heller ikke kunne tro på regeringen i andre sager. Dansk Folkeparti tog det roligt. Selvom det havde accepteret forliget efter at have fået forhandlet besparelsen stærkt ned, havde det hele tiden været imod indgrebene. Kristian Thulesen Dahl kunne derfor med overbevisning nu sige, at her kunne regeringen bare se, hvad der skete, når den ikke lyttede til Dansk Folkeparti.

Trods tilbagetrækningen var skaden sket. Regeringen havde mistet noget af sin troværdighed. Det var i hvert fald, hvad to tredjedele af vælgerne mente ifølge meningsmålingerne. Begivenhedsforløbet havde vist, at den kampagne, Venstre siden efterlønssagen i 1998 konsekvent havde kørt mod daværende statsminister Poul Nyrup Rasmussens og Socialdemokratiets mangel på troværdighed, nu havde ramt partiet og statsminister Anders Fogh Rasmussen selv. Begrebet troværdighed var blevet gjort til et selvstændigt punkt i den politiske konkurrence. Det viste også det problematiske i at afgive for håndfaste garantier under en valgkamp, fordi de kunne binde politikernes muligheder for at træffe de beslutninger, som en senere udvikling nødvendiggjorde. Dilemmaet i det repræsentative demokrati mellem at have tillid til de valgte politikere og politikernes pligt til at træffe de efter deres vurdering nødvendige beslutninger var blevet klart illustreret. Politisk lederskab over for bindende kontrakter med vælgerne.

Dagpengesagen var så afgjort den uheldigste for regeringen, men enkelte af dens ministre havde også i løbet af efteråret bidraget med sager, der ikke gavtede dens image. Kirkeminister Tove Fergo havde allerede bidraget hertil i foråret og i september erkendte hun i et svar til de folkevalgte statsrevisorer, at hun havde et ansvar for de økonomiske problemer, der var i Kirkeministeriet, og at hun ik-

ke havde orienteret Folketingets kirkeudvalg ordentligt om, hvor galt det stod til. Det havde hun ikke været slet så villig til i foråret. Hun modtog også kritik af at have inviteret en præst fra Indre Mission til at holde den traditionelle gudstjeneste ved Folketingets åbning. Hendes begrundelse var, at hun ville være sikker på, at præsten troede på Gud. Og endelig opstod der kritik af hendes håndtering, dels af proceduren ved ansættelsen af Kirkeministeriets pressesekretær Henrik Gade Jensen, dels af hans fratrædelse med seks måneders løn, hvilket efter kritikernes mening indikerede, at han ikke var trådt frivilligt tilbage, som hævdede af Tove Fergo, men var blevet fyret på grund af, at han i pressen var blevet beskyldt for at have nynazistiske sympatier. Disse beskyldninger søgte Dansk Folkepartis to præster Jesper Langballe og Søren Krarup som et led i deres kulturkamp i Folketinget forgæves at få ministeren til at forholde sig til.

Miljøminister Hans Christian Schmidt blev beskyldt for inhabilitet og magtfordrejning, kort sagt vennetjenester, i forbindelse med uddeling af puljepenge og konkrete afgørelser han havde truffet i ministeriet. Den 31. oktober meddelte ombudsmand Hans Gammeltoft-Hansen, at han indledte en undersøgelse af ministerens forvaltning af puljepengene, ligesom statsrevisorerne og Rigsrevisionen gik ind i sagen. Ombudsmanden tilføjede ministeren en næse, fordi han ikke havde erklæret sig inhabil, da den arbejdsplads, hvorfra han havde orlov, havde søgt om støtte fra puljen.

Skatteminister Svend Erik Hovmand kom i vælten, da det kom frem, at TDC - efter at have bragt konstruktionen op i Ligningsrådet og der fået grønt lys - havde udnyttet et hul i skattelovgivning til at trække endog meget store millionbeløb fra i skat. Oppositionen anklagede ministeren for i sin iver efter at pleje erhvervslivets interesser bevidst at have undladt at stoppe dette hul ved ikke at have

genfremsat et lovforslag fra den tidligere regering. Han var dermed ifølge oppositionen vidende om hullets eksistens, hvilket han dog benægtede. Da det viste sig, at statsminister Anders Fogh Rasmussen fra Skatteministeriet havde fået oplysninger, som ikke var korrekte, og at han dermed var kommet til at afgive forkerte oplysninger til Folketinget, nedsatte han omgående en undersøgelseskommission, der skulle kulegrave hele sagsforløbet.

Et af de mest sprængfarlige emner i dansk politik - forholdet til EU og de danske forhold - blev for en tid demonteret og fjernet fra den aktuelle dagsorden. Det skete, da EU's stats- og regeringschefer på et topmøde i Bruxelles den 13. december måtte konstatere, at de ikke kunne blive enige om en ny forfatningstraktat for EU. Hvornår en enighed kunne opnås henstod i det uvisse.

Regeringen var ikke kommet så godt ud af 2003 som af 2002. Vælgernes tilslutning begyndte så småt at sive, ledigheden voksede, det havde knebet lidt mere med at bevare initiativet og sætte dagsordenen, og troværdigheden havde lidt et knæk. Flere episoder havde vist, at det ikke var lutter harmoni, der herskede internt i regeringen. Den gamle regel om, at efter et par år taber en ny regering sin nyhedsværdi, det bliver hverdag og ansvaret begynder så småt at slide, virkede også for denne regering. Samarbejdsmonstret havde ikke ændret sig. Regeringen kunne sta-

dig regne med Dansk Folkeparti parlamentariske støtte, hvad forløbet af finanslovsforhandlingerne tydeligt viste, og partiets indflydelse på dansk politik steg støt og roligt jo flere af de flerårige forlig, det blev en del af. Socialdemokratiet fremstod nu mere fokuseret i sin kritik af regeringens politik, men det var ikke en samlet og fasttømret opposition regeringen stod over for. Det Radikale Venstre havde kritiseret Socialdemokratiets finansiering af dets syvpunktprogram for at svingte 2010 målsætningen og havde indgået forlig med regeringen, mens Socialdemokratiet stod uden for. Det omvendte var også tilfældet.

Men alt dette var dog for ingenting at regne i forhold til, da følgende meddelelse blev bragt i medierne den 25. september: »Hofmarskallatet meddeler, at Hendes Majestæt Dronningen i det statsråd, der er berammet til at finde sted onsdag den 8. oktober 2003 kl. 10.00 i Residenspalæet på Amalienborg, agter at give samtykke til, at Hans Kongelige Højhed Kronprinsen indgår ægteskab med konsulent, frøken Mary Elizabeth Donaldson.« Brylluppet ville finde sted den 14. maj 2004. Det gav dog ingen umiddelbar fremgang i meningsmålingerne for regeringen, at finansminister Thor Pedersen dekretede halv fridag for de statsansatte den 14. maj, - hvis arbejdet tillod det.

Manuskriptet afsluttet den 25. marts 2004.